

LA REPRESSIÓ A LA UNIÓ SANTCUGATENCA. DEU ANYS MOLT DURS (1939-1949)

MONTSERRAT MÉNDEZ I ABADIA
UNIVERSITAT AUTÓNOMA DE BARCELONA

1.- INTRODUCCIÓ

La Guerra Civil va suposar molts canvis a llarg termini, canvis dels que tothom en té alguna o altra constància; però també en va implicar a curt termini, que sobretot en un poble de Sant Cugat, van tenir moltes repercussions: exili, presó i camps de concentració per alguns, i privacions en general per als poc més de 10.000 habitants que el 1940 s'ha reduït a uns 5.900 habitants.

Ja que és molt difícil parlar de la repressió a Sant Cugat en general, vull centrar-me en una associació de les que van ser perseguides: La Societat Coral La Unió Santcugatencs coneguda popularment com La Unió.

El que he estudiat en aquest treball, però, no és la història de l'entitat, sinó de les persones que en formaven part. Què va passar amb elles? Perquè van anar a la presó? Hi havia d'altres motius amagats al darrere, per efectuar les denúncies? Aquestes i moltes altres preguntes que van sorgint durant el procés d'investigació, són les que intentaré respondre al final d'aquest treball.

L'objectiu d'aquest treball és donar una visió objectiva i nova, d'una realitat desconeguda fins ara, que mica a mica va sortint a la llum. Vull donar a conèixer el que va succeir durant la repressió franquista a una entitat propera a la ideologia republicana, com va ser la Societat Coral La Unió Santcugatencs.

2.- EL PARC MUNICIPAL

Tot i tractar-se d'un equipament municipal, el Parc era el centre d'oci de la dreta santcugatencs, contraposant-se d'aquesta manera amb La Unió, bàsicament formada per gent d'esquerres. A part d'aquesta diferència es donava una rivalitat entre les respectives seccions corals, que es va estendre a la resta de seccions, com per exemple el ball.

La construcció del Parc s'havia iniciat el 1910 i no es va acabar fins el 1918. Tenia un cafè, pista de ball i patinatge cobert, que es feia servir també de sala de teatre i cinema, que va ser instal·lat el 1919 i reconstruït, després d'un incendi, el 1926. El principal problema era que el Parc i els seus jardins estaven arrendats des de 1918, i durant la Dictadura, el 12 d'agost de 1928 es va prorrogar el contracte 15 anys més. Durant la República es va convertir en un focus de tensió entre dretes i esquerres. L'Ajuntament republicà va començar a estudiar com rescindir el contracte per incompliments amb Espiridí Serramía, que regentava el Parc per cessió de Joan Soler Aymerich. Es va denunciar l'abandó del Parc, que es pagava amb diners municipals l'encarregat de manteniment[1]. Per això el 1933 l'Ajuntament, rescindeix el contracte dels jardins municipals, al·legant que està descuidat, i atribuint la deixadesa a un boicot a la República[2]. El propietari va recórrer davant dels tribunals, iniciant-se un contenciós administratiu que el juliol de 1936 encara no havia acabat.

A finals de maig comença un nou conflicte amb l'Ajuntament, ja que vol aïllar la sala de ball, cafè i cinema dels jardins, i ordena tapiar la porta que els comunicava, obligant així als que venien de la part de la Carretera de Cerdanyola a donar tota la volta per entrar al Parc. Però el dia assenyalat per a construir la tàpia es trobaren amb una manifestació, sobretot de dones, que va tractar d'impedir-ho. Es va acabar amb la intervenció de les forces de l'ordre i la construcció del mur. Després dels fets d'octubre l'alcalde gestor va ordenar tirar-lo a terra. El mur es va tornar a construir el 1936. Després del 19 de juliol el Parc va ser ocupat per membres de la CNT, que el van convertir en l'Ateneu Llibertari. Més endavant es faria servir de caserna.

També hi tenia la seva seu la Coral "LA LIRA", la més antiga del poble, fundada el 1882. El 1928 es va reorganitzar la Coral i es va convertir en la coral de dretes. El mes d'agost de 1932 la coral va celebrar la festa del 50 aniversari amb la presència de Lluís Millet i Folch i Torres[3]. En aquests moments el president era Miquel Farrés, membre del CRR, i el secretari era Josep Farrés. La coral feia moltes actuacions, tant a Sant Cugat com a fora. El 1936 arribà a tenir 300 socis. També hi havia l'Agrupació Artística Catalunya, afeccionats al teatre.

Tenim, doncs, que el Parc era un lloc destinat a l'esbarjo de tots els santcugatencs, però majoritàriament assistia a les seves activitats gent d'una ideologia més propera a les dretes. Les opcions de lleure anaven des del patinatge i el ball, al cinema, passant per la coral. De tota manera, aquesta coral va ser el més destacat del Parc, aconseguint grans èxits en festivals de dins i fora del poble, rivalitzant, d'aquesta manera, amb la de La Unió. Al llarg de la seva història i depenent del règim dominant a l'Ajuntament, va tenir més o menys afavoriments, arribant al punt de tapiar-se part dels seus terrenys.

3. HISTÒRIA DE LA UNIÓ: 1900-1939

Es considera com a data fundacional de l'entitat l'any 1900 tot i que l'origen efectiu és del 1899, donat que és en aquell any quan es comença a lluir la senyera pròpia. Malgrat això la seva legalització no serà fins el 1903. No va ser fins el 1913 que es va començar a construir un local propi. Aquest va ser ubicat al quilòmetre 15 de l'antiga carretera de Gràcia a Manresa, l'actual carrer Francesc Moragas. L'any 1921, donat l'elevat nombre de socis, es plantegen el canvi de local, i en aquest mateix any ja es demanen els permisos. Els socis van aportar diners propis i hores de feina, per a construir la nova seu als terrenys de Can Mates, on es troba actualment. Tot i fer-se diverses activitats les obres no es van finalitzar fins el 1926, data en què va ser tractada la venda de l'antic local. Coincidint amb aquest any es va crear el diari

de l'entitat, el qual a part d'informar de les activitats de la societat, donava l'oportunitat d'expressar les opinions dels socis. Aquest diari ha estat una de les bases d'aquest treball, ja que donada la diversitat d'articles hem pogut constatar la relació de La Unió amb les altres entitats de la població.

El reglament intern de l'entitat es va establir el 1912 patint quatre reformes, essent l'última l'any 1998, però sense qüestionar-se en cap moment que la secció principal fos la coral. Aquesta va aconseguir molts èxits, va recuperar les caramelles, i va arribar a ser una de les agrupacions corals més importants del Vallès. La següent secció, per ordre d'importància, va ser la del teatre, la qual va aconseguir fins i tot l'assistència de Santiago Rusiñol. A més van arribar a representar obres de producció pròpia. També va assolir una certa importància la secció de cinema. Com a seccions menors hi havia la d'esperanto, escacs, i la de música.

A part de les seccions a nivell d'esbarjo podem trobar la Secció Mútua de Socors[4], que acollia el Sindicat Agrícola de La Unió. Aquest sindicat va anar creixent en nombre de socis convertint-se en un dels més importants de la població, ja que comprava maquinària cara però imprescindible, per a l'ús dels seus socis; cosa que va portar l'augment del nombre d'associats.

La Unió era una entitat en teoria apolítica, però els seus membres la van transformar en l'alternativa d'esquerres del poble. El cor mateix estava format per rabassaires i treballadors. Va ser un factor molt important de cara a la posterior repressió el fet que s'autoritessin mitjans d'un clar caràcter polític d'esquerres. Això va provocar divisions internes referents a la conveniència de continuar aquestes activitats.

L'anada a la guerra de la majoria de socis va provocar l'estancament de l'entitat, ja que el nombre de socis baixà de més de 400 a 290, fet que va suposar la suspensió de les activitats habituals, a més es va decidir no cobrar part de les quotes de socis. Per tal d'evitar possibles represàlies per l'ús de les seves instal·lacions van decidir cobrar un lloguer a tothom que les volgués fer servir[5].

4. LA REPRESSIÓ A L'ENTITAT

4.1. ASPECTES MATERIALS

El gener de 1939 tingué lloc la "liberación" de Sant Cugat per part de tropes franquistes, produint-se durant els dos mesos següents, una reorganització del que havia estat fins aleshores la vila. Per aquell temps el poder residia en la Falange Española Tradicionalista (FET) local, que dominava, fins i tot, al propi Ajuntament.

Un cop ja estaven instal·lats en el poder, van començar a buscar lloc per establir les seues de les diverses seccions operatives de l'organització. Però el que va fer més mal a l'esquerra santcugatena, va ser l'ocupació dels locals de la Unió, amb la corresponent incautació del local i de tots els arxius, que, malauradament, es van perdre, el 26 de gener del 1939. Els estendards els van poder salvar gràcies a la intervenció de Francesc Vila i Trabal. Com és lògic pensar, la incautació dels locals de la Societat va comportar l'eliminació total de les activitats que s'havien realitzat normalment a La Unió. No és, però, fins el 27 de setembre del 1939 que des de l'Ajuntament es porta a tràmit l'informe corresponent a la incautació de La Unió, incloent-hi l'inventari dels llibres, papers, terres i pertinences d'aquesta mateixa. Aquest és el punt de partida de l'obertura de l'expedient número 30 contra La Unió i els seus socis. Més endavant, els locals de la Societat Coral la Unió Santcugatena es veuran convertits en *Casino Nacional*. L'única secció que es va mantenir va ser la sala de cinema que va continuar explotada per l'empresa Serra-Llasera. A més, aquesta sala es va convertir en l'única que hi havia al poble, ja que, malgrat que es va intentar la reobertura del Parc, va ser impossible d'aconseguir-ho, ja que el fet d'estar dins dels locals del Monestir va impedir que es pogués fer. La intervenció de mossèn Griera va ser decisiva per evitar l'obertura del Parc un altre cop, ja que va arribar a qualificar de "antro de degradación" aquesta mena d'entitats d'oci i, per tant, no es podia seguir fent activitats d'aquesta mena en el sagrat recinte del Monestir. Això va suposar el tancament definitiu del Parc Municipal, a més de cloure d'una manera radical la creixent confrontació entre aquesta entitat i La Unió, que havia existit fins al començament de la Guerra Civil. D'altra banda, aquest fet també explica que fossin els locals de La Unió els escollits per acollir el nou Casino Nacional del qual parlàvem.

Després dels anys de conflicte bèl·lic, també es va procedir a peritar els terrenys de la Societat. Als arxius del Palau de Justícia de Barcelona, es conserva una àmplia correspondència entre l'Ajuntament de Sant Cugat, la Guàrdia Civil de Terrassa i el mateix Palau per tal d'establir el valor dels terrenys que formaven la Societat.

En una d'aquestes cartes, la Guàrdia Civil de Terrassa informa: "*Posee la citada Entidad un edificio establecido en la calle de Anselmo Clavé num. 18 de Sant Cugat del Vallés y que ocupa una superficie aproximada de 2.500 metros cuadrados con dos locales independientes unidos por una pista. Uno de ellos lo destinaban a café y el otro a sala de espectáculos, con unas 400 butacas y 150 sillas, siendo su valor aproximado de unas 300.000 pesetas.*"[6]

Malgrat tot, no semblen estar prou satisfets amb aquests informes, així que al 1942 van demanar més informació al registre de Propietat de Sabadell sobre els terrenys de l'entitat. En aquesta ocasió s'estableix un valor de 70.000 pessetes. En no posar-se d'acord, finalment decideixen enviar l'aparellador de l'Ajuntament, perquè faci un mesurament exacte.

En total, disposa d'una superfície de 1.596 metres quadrats. No obstant, l'entitat encara va haver d'esperar força anys a poder recuperar les seves propietats. El primer de març de 1949 s'arxiva l'expedient número 30, i la Societat Coral La Unió Santcugatena pot recuperar tots els seus béns, excepte els arxius que s'havien perdut i va ser impossible recuperar-los. A l'hora de tornar-los el local els van advertir que La Unió era un local dedicat a l'oci, l'espectacle, i es demana que continuï obert i els donen prou llibertat com per poder recuperar gradualment la majoria de seccions que conformaven l'entitat abans de la Guerra. Val a dir que, a causa de problemes legals, la Societat no pot existir com a tal davant de les autoritats un cop ha recuperat les seves possessions. L'única solució que es va trobar va ser la dissolució de La Unió Santcugatena creada al

1900, per constituir-ne una altra amb el mateix nom amb data de 1949[7]. Fins i tot es va fer una festa inaugural de la "nova societat" que es va oferir el 12 d'octubre del 1949.

4.2. LES CARES DE LA UNIÓ[8]

El Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques, va demanar, el 4 d'agost de 1939, que el local de la Unió Santcugatena continués obert. Seguidament, el 29 de setembre del mateix any, el mateix Tribunal va demanar informació a l'Alcalde de l'Ajuntament de Sant Cugat, al Cap Local de la FET i de la JONS, i al Comandant en Cap de la Guardia Civil, sobre l'entitat i els seus socis. Malgrat tot, no va ser fins el 20 de desembre del 1939 quan s'encarrega un expedient contra els membres de la Unió, que és l'anomenat expedient número 30.

Un total de 196 persones van ser incloses dins del mecanisme judicial, pel simple fet de pertànyer a La Societat Coral La Unió Santcugatena. D'aquest total només es va mantenir obert l'expedient a 20 persones, i d'aquestes, 17 varen ser empresonades. La majoria dels membres de la Societat que els van obrir un expedient eren pagesos de professió, que pertanyien a la Unió de Rabassaires, tot i que no formaven part de la junta directiva.

La mitjana d'edat estava entre els 45 i els 50 anys. Com és lògic, la gran majoria estaven casats i eren pares de família, cosa que va suposar un veritable problema per a les famílies afectades. El principal delictes dels que eren acusats era el d'auxili a la rebel·lió. És clar que en els expedients no queda mai prou clar o prou definit en què consisteix exactament aquest delictes, ja que eren acusats tant els qui havien militat en les files republicanes com els qui havien estat socis d'algun sindicat o cooperativa.

La condemna més usual era de 12 anys d'empresonament. Malgrat tot, era estrany que s'acomplís la sentència completa i, a la pràctica, els acusats mai passaven més de 3 o 4 anys a la presó. Encara que a la realitat es produís aquesta reducció de condemna, el temps entre reixes era excessiu i injust, ja que els tancaven per uns motius que, o bé eren irrelevants, raons sense gens de pes per mantenir-los a la presó, o bé simplement no consten. Però no s'hi podia fer res perquè aquells anys, com lamentablement es pot comprovar, la justícia s'entenia d'una manera força peculiar.

4.3. PROCEDIMENT USUAL

Normalment, els acusats havien de romandre a la presó el temps que passava entre la detenció i el Consell de Guerra. Eren estades molt dures, ja que molt sovint es trobaven tancats sense saber ben bé la raó concreta per la que es trobaven en aquella situació. A més, no tan sols era dur pels empresonats, sinó també per a les seves famílies. Com es veurà tot seguit, la majoria dels encausats eren el cap de família, i normalment el principal aportador de diners i menjar. Per tant, la dona i criatures quedaven a l'empar d'altres familiars, i en una situació precària. Però això no és tot, car la majoria de les presons no tenien "servei de menjador" i les dones i les filles havien d'anar a portar-los el menjar a la presó, la major part de les vegades a peu, des del poble fins a la presó, sovint a molts quilòmetres de distància.

El primer que podem constatar és que les penes eren establertes amb una base comuna. A grans trets, es podria creure enfront a un mateix delictes, era la implicació política de l'acusat la que determinava la durada més o menys llarga de la condemna. Però la realitat era una altra, tal i com veurem en els exemples que aportem a continuació.

Lluís A. P.: D'ell hem pogut aconseguir els papers de la policia local i l'expedient de la presó. Va ingressar a la presó de Terrassa, primer destí de la majoria dels presoners santcugatencs a les acaballes de la guerra, el 7 de juliol de 1939. Allà s'hi estaven en condicions de presó preventiva fins que es decretava la destinació definitiva. En el seu cas, aquest decret va arribar el 26 de setembre de 1940, data en que va entrar a la Presó del Poble Nou, a Barcelona. En el seu expedient de la presó també hi consten les dades personals. *Lluís A. P.* era procedent d'Osca, estava casat, tenia sis fills. Tenia 44 anys en el moment del seu ingrés a presó. El seu ofici era el de pagès, no tenia instrucció —és a dir, no sabia llegir ni escriure— i era catòlic. També consta que ingressava per primer cop a presó, sense antecedents. Entre els papers de la Policia Municipal hi figura una carta de l'any 1940 destinada al Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona on s'informa de certes dades del presoner. Es diu que era afiliat al Centre Republicà Federal i a la Unió de Rabassaires i es destaca en majúscules la seva "actuació" a La Unió. Seguidament es diu que és un soci sense càrrec.

Entre els mateixos papers hi trobem una carta signada al novembre de 1941, que està escrita en resposta a una anterior petició, per part del Jutjat Militar número 1 de Terrassa, on es narra el següent incident: "*...debo comunicarle que las únicas personas que presenciaron la salida de LUIS A. P. cuando iba detenido en un coche en dirección a esa ciudad que al pasar por delante de un grupo se puso en pie y saludó con el puño cerrado al estilo marxista, fueron...*"

Tenim constància que a Terrassa van voler més informació sobre aquest cas, i per això s'envia una nova carta quatre dies més tard comunicant, que en *Lluís A. P.* feia guàrdia armat al calabós de l'Ajuntament, i efectuava el control de carreteres des que va començar "*nuestro G.M.N.*" fins els mesos d'octubre o novembre de 1936. Ignoraven si havia fet algun acte contra persones "*adictas a la Santa Cruzada*". Seguidament hi trobem una llista amb les persones que poden donar informació sobre les seves activitats.

El dia 11 de novembre de 1941 la presó Model demana al Capità General de la regió el "*auto de peligrosidad*" al Jutjat Militar número 1 de Terrassa. Aquest es va enviar el dia 2 de desembre de 1941. Posteriorment, el 17 de març de 1942, s'especifica que sigui "*RAZONADO*", per tal d'eleva la causa a consulta, fet que es produeix el dia 1 d'Abril. No hi ha cap constància que aquest "*auto razonado*" s'arribés a rebre a la presó, fet que ens fa replantejar quin era en realitat el delictes que havia comès en *Lluís*.

Un mes després, el Jutjat Militar de Terrassa s'interessa per la situació en què ha de continuar el presoner, i el dia 13 de maig es comunicava que la causa ha passat a plenari, i no és fins el 28 de juliol que el pres no va al Consell de Guerra,

on es va arribar a la conclusió que no hi havia prou motius com per condemnar al presoner, i així el 18 de setembre surt en llibertat vigilada. No és fins el 30 d'abril de 1952 que obté el llicenciament definitiu.

Roc C. S. va ser membre del Centre Republicà Federal, i també va exercir d'alcalde de Sant Cugat durant tota la República, excepte el període de les gestores. Arrel dels fets d'octubre de 1934, va estar detingut al vaixell Uruguay, i va ser condemnat sis mesos, tot i que en informes de després de la guerra ens diuen que va estar condemnat a 30 anys. La segona vegada que va estar a la presó va ser a la Model, tal i com explicarem tot seguit.

En les seves dades personals ens informen que tenia 56 anys, era de professió espadenyer, estava casat i tenia tres fills. La seva religió era la catòlica i sí que tenia instrucció. Com ja hem dit anteriorment, aquesta era la segona vegada que Roc C. S. era empresonat, aquest cop per un delictes de rebel·lió militar, i és condemnat a 12 anys de presó major.

Tal com hem esmentat al començament, la majoria de sancugatencs detinguts ingressen primer a la presó de Terrassa, i aquest cas no és una excepció, tot i que el seu primer destí és la presó de Sabadell, on ingressa el 30 de juliol de 1939. S'està a Terrassa des del 21 de novembre de 1939 fins el 26 de setembre del 1940, data en què fa el seu ingrés a la presó Model de Barcelona. A l'igual que l'anterior processat, també s'acaba demanant l'auto de perillositat raonat, que tampoc no arriba mai. Finalment, el dia 23 de març de 1942 es celebra el Consell de Guerra, quedant el 15 de novembre de 1943 en llibertat condicional, després que el 15 de setembre del mateix any li fos realitzat un examen sobre el seu grau d'instrucció.

De Roc C. S. no tenim cap paper de la policia com en el cas de Lluís A. P., però sí que tenim l'informe judicial del seu Consell de Guerra. En aquest informe, en primer lloc ens situen la personalitat del processat. Era membre d'Esquerra Republicana, i va ser l'Alcalde de Sant Cugat de nou des del febrer fins l'octubre de 1936. Durant aquest temps es van produir diversos assassinats al poble, així com també el saqueig i incendi de l'interior del Monestir, tot i que hi ha testimonis que no va prendre part activa en aquests "desmanes". També sota el seu mandat es va crear un servei de guàrdia per la població, així com també es van requisar i saquejar diverses torres. En Roc confessa part dels càrrecs.

Per tant, en l'actuació del fiscal s'exposen de nou tots els antecedents polítics, constituint aquests fets anteriorment esmentats un delictes d'auxili a la rebel·lió militar. Per tant, acaben fallant a favor de la condemna de 12 anys i un dia de presó. Com hem vist, rep la llibertat condicional el dia 15 de setembre de 1943, tot i que la llibertat definitiva no l'aconsegueix fins el 12 de març de 1952.

Francesc R. C. era conseller d'Acció Catalana Republicana (ACR) l'any 1934 i el 1936 va ser membre de la Conjunció Catalanista. Durant tota la guerra va actuar com a cap de proveïments. Vivia a Sant Cugat des del 1923 i era dibuixant de Tapissos Aymat. Es va negar a participar als ajuntaments gestors, i després de la guerra va ser condemnat a 12 anys de presó per un delictes d'auxili a la rebel·lió, tal i com veurem ara.

Va ingressar el 29 de maig de 1939 a Terrassa, i el 27 de setembre de 1940 ingressa a la Model, tot i que queda en llibertat el 23 de desembre del mateix any, tal i com posa al primer full del seu expedient de la model, "INDULTADO".

En el moment del seu ingrés tenia 36 anys, estava casat amb dos fills, i també tenia instrucció. Entre els papers de la Model trobem l'informe judicial, que ens dona més pistes sobre la implicació política de Francesc Ribas. Era membre d'Estat Català, i des del febrer de 1936 al novembre de 1938 va ser conseller de l'Ajuntament, essent el cap d'abastiments i l'encarregat de la distribució dels refugiats de guerra per diverses cases del poble, i "aprovechándose de tales cargos para perjudicar a las personas y familias de ideología derechista". Estava en disposició d'una "pistola de grandes dimensiones de la cual hacía ostentación", i es va incorporar voluntari a l'exèrcit roig. Quan estava a l'Ajuntament es van perseguir "personas calificadas de fascistas", i es van incautar finques, talar boscos, etc.

Francesc R. admet haver estat membre d'Estat Català, haver estat a l'Ajuntament i haver-se incorporat voluntari a l'aviació, negant totes les altres inculpacions. Totes aquestes proves indiquen un delictes d'auxili a la rebel·lió, essent condemnat a dotze anys de presó. Va aconseguir la llibertat el 23 de desembre del 1940, i va resultar indultat el 14 d'octubre de 1947.

Aquests casos aquí descrits tenen en comú la pena imposada, dotze anys de presó, però tots ells són diferents. Si ens parem a pensar, no sabem la raó real per la qual van ser condemnats, ja que en el cas de Francesc R. C. podria haver estat perfectament una venjança personal d'algú a qui van obligar a tenir allotjats a casa alguns "rojos", o bé algú que va haver de pagar alguna multa, etc.

El que sembla més segur que fos una venjança personal és el cas de Lluís A. P., ja que no havia ocupat cap càrrec d'importància en cap entitat, ni a la Unió, ni havia estat tampoc membre de l'Ajuntament. Segons sembla, només havia patrat pel poble, però tampoc era cap dirigent de les patrulles, i tot i això la seva condemna va ser la mateixa que la de l'alcalde de la població. Es per això que hem deduït que va ser denunciat per algú influent, a qui l'interessava el seu empresonament.

4.4. TRASLLATS A D'ALTRES PRESONS

També trobem algun cas que, després d'estar a la Model són enviats a alguna altra presó, o bé al revés, que d'una altra presó els envien a la Model.

Ramón B. F. era d'ERC, conseller de l'Ajuntament, i el trobem com a cap de cultura i vocal d'economia des del 14 de novembre de 1936 al 18 d'Agost del 1937, data en què s'incorpora a files. Era paleta, i treballava de manera autònoma. Havia estat fundador del Bloc Obrer i Camperol a Sant Cugat, però en va ser expulsat el 1934 per no recolzar una vaga. Per això va tornar al Centre Republicà Federal, on ja havia militat anteriorment. Va ingressar a la presó de Terrassa el 17 de maig de 1939.

El trasllat a la Model es produeix el 24 de setembre de 1940. En aquells moments tenia 27 anys i era solter. Ingressava per primera vegada, i el delictes del què estava acusat era el d'adhesió a la rebel·lió, essent l'únic dels expedientats que és condemnat amb aquesta acusació.

Com que era un home jove, el dia 30 de desembre del 1940 demanen el certificat d'empresonament per justificar el fet que no pugui anar a realitzar el servei militar.

Com ja és habitual, hi ha una correspondència creuada entre la presó i els jutjats militars de Terrassa demanant el "*auto de peligrosidad*", i posteriorment demanant-lo "*razonado*". El dia 22 de juny del 1942 es produeix el Consell de Guerra, i el mes següent reclamen ja la liquidació de la condemna.

Però en aquest cas ens trobem amb una peculiaritat: que en comptes d'aconseguir ja la llibertat, com hem vist que succeïa en els altres expedients, aquí es produeix, el 7 de novembre, la baixa del racionament.

El dia 1 de gener de 1943 demanen l'abolició de la pena, i el 6 d'abril del mateix any és traslladat a Coll de Vargó, a Lleida, per treballar en el seu ofici, és a dir, de paleta. L'última notícia de la qual tenim constància és del dia 1 de juny del 1943, en què es produeix la baixa de Lleida. No sabem si ja és la baixa definitiva i després d'això va sortir en llibertat, o si el van portar a una altra presó.

Un cas diferent és el de *Josep L. T.*, de 29 anys, casat i també veí de Sant Cugat, que ingressa a la Model el 24 d'octubre del 1939, provinent de la Presó Provincial de Pamplona. Sis dies després es rep la concessió de llibertat, però és retingut durant dos llargs mesos a causa d'un error de cognoms. Cal destacar que l'informe que va elaborar la Prisión Provincial de Pamplona és molt complet, ja que informa, fins i tot, de que el presoner està vacunat "*de antivirica y antivariolica*", així com també que és subscriptor del *Semanario Redención*. Finalment el dia de Nadal del 1939 és deixat en llibertat.

4.5. ESTADES LLAMPEC

Amb aquest nom classificarem a aquells presos que van estar a la presó molt poc temps. Força curiós és el cas de *Mateu C. F.* Va actuar durant tot el conflicte com a cap de proveïments. Era lampista, amb un taller propi i era membre del sector més esquerrà del Centre Republicà Federal. Va fugir a França un cop perduda la Guerra, però va tornar el 1941. L'Ajuntament, en el seu informe al Tribunal de Responsabilitats Polítiques, ens informa que pertanyia a Esquerra Republicana de Catalunya, i va intervenir activament en les eleccions del 1936 a favor del *Frente Popular*. A més, després del començament de la guerra va formar part del Comitè de defensa de l'Ajuntament. Per acabar-ho d'adobar, havia estat president de La Unió. En aquest informe també s'especifica que "*según rumores se encuentra en Francia*" el desembre de 1940.

Troblem també una carta de l'Ajuntament al Vicecònsol d'Espanya a AUCH informació sobre Mateu C. F., en què torna a explicar la seva filiació política, i, a més, informa: "*Más tarde fué elegido Presidente de la Junta Directiva de la Sociedad Coral "La Unión", que si bien con anterioridad a la República era completamente apolítica, desde el advenimiento de la misma, fué local y centro del foco marxista de esta localidad.*" La carta està datada el 17 de novembre de 1942, any que, com hem dit anteriorment, torna a casa.

No és fins el 23 de juliol de 1943 quan es produeix la seva detenció, que en un principi és per 30 dies. El que ens crida l'atenció és que el 15 de setembre decideixen augmentar-ho 30 dies més, sense especificar-ne pas el motiu. No s'arriba a complir, ja que el 23 del mateix mes de setembre surt en llibertat. Cal dir que, tot i tenir una estada curta a presó, des del Tribunal de Responsabilitats Polítiques li controlaven cada mes l'estat de comptes, i, especialment, la temporada que va estar a França.

Malgrat tot, un dels casos més escandalosos que hem trobat, ha estat el de *Jaume D. R.* Havia estat regidor des de maig de 1935 fins al gener de 1936, i ell mateix es proclamava republicà independent. Aquest veí de Sant Cugat, de 59 anys és detingut i portat a la presó de Terrassa, el dia 8 de maig de 1939. Aquest fet no tindria cap més importància, si no fos perquè fou posat en llibertat l'endemà mateix. Cal afegir que no hi ha constància de la raó de la seva detenció.

4.6. CASOS SENSE DOCUMENTACIÓ

Un dels informes es refereix a *Eugeni A. G.*, que estava afiliat al Centre Republicà Federal, així com també ho estava a la Unió de Rabassaires. La seva actitud després del 18 de juliol ens informa que ha tingut una actuació molt destacada a favor de "*los rojos marxistas*". La seva situació a La Unió és la de "*Socio sin cargo*". Tot i que ens informa que es troba a la Presó Model de Barcelona, no s'ha localitzat cap expedient amb el seu nom. Pel que fa referència a *Cristobal F. P.*, també és membre del Centre Republicà Federal i de la Unió de Rabassaires. Començada la guerra, va fer guàrdia als controls i va ser un element destacat de la CNT i la FAI. A la Unió Santcugatena era un soci sense càrrec, i quan s'escriu aquest informe, el 1940, es troba a la Presó Cel·lular de Barcelona.

4.7. CASOS EXPEDIENTATS SENSE EXPEDIENT

Posem aquest títol un tant grotesc, per identificar una sèrie de socis de La Unió, figurants a la llista de l'expedient número 30 del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona, i dels quals no s'ha pogut localitzar el corresponent expedient. És el cas de *Josep B. A.*, *Martí B. S.*, *Jaume F.S.*, *Josep G.R.*, *Gabriel P.C.* i *Joan S.S.* La majoria d'aquests havien estat membres de l'Ajuntament així com també, alguns d'ells, havien format part de la junta de La Unió, podent trobar fins i tot un president: *Josep G.R.*

5. CONCLUSIONS

Les conclusions que es poden extreure d'aquest treball són d'indole ben diversa. El que m'ha resultat més curiós és el delictes del que estaven acusats: *Auxilio a la Rebelión*. En primer lloc, a què es referien quan feien l'acusació de *Auxilio a la Rebelión*? Estudiant les tipologies dels processats, no aconseguim trobar cap resposta lògica. Trobem pagesos que no tenien instrucció acusats del mateix delictes que ex-alcaldes, i el que és més, amb la mateixa condemna. Això no ens sembla gens lògic. La impressió que se'n pot extreure és que hi havia persones que feien ús del seu càrrec d'influència per tal de saldar comptes amb veïns de la població, o fins i tot que se'n aprofitaven per treure del mig a competidors en el negoci.

Aquesta teoria pren cada cop més força quan llegim els casos analitzats sota el títol d'estades llampec, on ingressen a presó per un dia, o per un mes, i que s'amplien les vegades necessàries. En aquests expedients no consta el motiu de l'empresonament. Per què? La resposta pot ser senzilla: Perquè no existia cap motiu provat, simplement els volien treure del mig per alguna raó personal.

Un altre aspecte que ens provoca dubtes sobre la legalitat de l'empresonament de la majoria dels represaliats és el que fa referència als *autos de peligrosidad*: Quan se'ls demana "RAZONADO" ja no tenim notícia de la seva rebuda a la presó de destí de l'acusat.

Aquesta evidència no fa sinó confirmar-nos la teoria descrita en les línies precedents. Era just que els mantinguessin a la presó sense tenir veritables evidències de la seva "peligrosidad"? Sota el meu punt de vista, no. Si no hi havia raons que demostrassin que eren perillosos, a la presó no tenien per què quedar-se. Amb això no vull dir que no els haguessin de jutjar, sinó que l'empresonament era del tot innecessari. Tot això ens porta a dubtar, una vegada més, del veritable significat de la paraula justícia. Era més un càstig que no un servei a la comunitat. A més, cal recordar que les presons d'aquella època no tenien res a veure amb les actuals i que, fins i tot, els havien de portar el menjar de casa, problema que s'aguditzava quan es produïen els trasllats a presons fora de la demarcació.

És destacable l'afany que van tenir a apoderar-se de tots els béns materials de l'entitat represaliada. La raó, malgrat pugui semblar el contrari, és prou lògica; cal recordar que el seu antagonisme llegendari amb El Parc havia portat a molts dirigents de La Unió, en la seva etapa en el Consistori, a posar dificultats als usuaris i simpatitzants del Parc — com per exemple tapiar una entrada—. Per tant, quan es van canviar les tornes, es van aprofitar de la seva posició favorable per atacar on més podria doldre. Aquest va ser el motiu de l'ocupació dels locals de La Unió:

Fins no fa gaire temps La Unió no era considerada per la població com a lloc per a passar les estones de lleure, exceptuant la coral, que sempre ha estat l'eix sobre el qual s'ha centrat l'entitat. Actualment, s'està intentant —i aconseguint notablement— fer reviure l'esperit inicial, reflectit en els socis que treballaren amb il·lusió, i desinteressadament, per aixecar una nova seu, la seu que ara heretem nosaltres i que s'hauria de mantenir ja que si després de tantes dificultats encara és entre nosaltres, potser és que la unió entre els seus membres ha estat més forta del que pensàvem. Una de les coses que més crida l'atenció en fer aquesta investigació és l'arbitrarietat de les detencions efectuades. Les sentències que hem analitzat ens mostren que la majoria dels acusats ho eren per un motiu que no tenia res a veure amb l'oficial. Ens fa replantejar les raons ocultes que feien que una persona s'estigués a la presó 30 dies i s'ampliés uns altres 30, sense que hi hagi constància del suposat delictes.

Al llarg d'aquest treball s'han exposat les penes a què han estat sotmesos els nostres expedientats, i llurs delictes. Centrant-nos en aquests dos aspectes, podem comprovar com per a un mateix delictes, i en expedients similars, les penes a què són condemnats tenen diferències molt significatives, mesurades en anys. A part d'això, que ja és prou disbarat, trobem en gairebé tots els expedients el delictes *Auxilio a la rebelión*. Què volen dir aquestes paraules, exactament? De què se'ls acusava realment, i quines intencions s'amagaven darrere d'aquestes acusacions? Probablement, la resposta a aquests interrogants no la trobarem mai, però no per això hem de deixar d'intentar-ho. El que sí és cert, és que aquesta experiència va marcar per sempre aquestes persones, com podem comprovar en el fet que l'any 1950, tan sols vuit d'aquests expedientats segueixen sent socis de l'entitat. Cal recordar, també, que abans de l'any 1936, hi havia un local que oferia una gran diversitat d'activitats de lleure, sempre necessari en una població, i que posteriorment els va costar molt tornar-lo a integrar a la vida pública del poble.

A més, després de veure la història de la Societat al llarg de 100 anys, ens plantejem diverses preguntes:

Va ser realment tant apolítica com pot semblar en un primer moment? Si ho analitzem detingudament, ens adonarem que les raons polítiques van ser sempre el motor ocult de la majoria de les decisions preses en l'entitat. Si no s'hagués represaliat, ara tindríem una Unió centenària? No es podria assegurar. Com hem vist en l'apartat corresponent, ja abans del conflicte armat es produïen, en dos mesos, dos canvis de junta i d'altres persones destacades de l'entitat, per diferències d'opinió. És això el que ens fa pensar en el que hagués estat, probablement, un futur incert si les circumstàncies haguessin estat unes altres. Potser per causes pròpiament internes, s'hagués donat una època de decadència, on fins i tot s'hagués clausurat el local. En els moments precedents de la *repressió* no semblaven gaire agermanats, hi havia canvis en l'estructura social, molt freqüents i sobtats. Malgrat aquesta situació, que hagués passat això no pot deixar de ser una suposició, que com a tal és incerta. De tota manera, acostuma a passar, que dels fracassos i dels errors se'n poden treure conclusions positives, de manera que posteriorment, trobem un intent de

retrobar l'esperit imperant als primers anys de La Unió, reflectit en els socis que treballaren amb il·lusió per aixecar una nova seu símbol, tal i com el nom indica, de la unió entre els seus membres.

NOTES

- [1] *Garba*, n. 15, 8/9/1932
- [2] Acta municipal, 3/5/1933
- [3] MOTA, J. F. (1995): *La Segona República, la Guerra Civil i les primeres Junes Franquistes*. Inèdit.
- [4] Registre d'associacions de l'AGC, núm 12.547. Passen diferents presidents: Josep Pahissa (1906), Miquel Grau (1916), Llogari Sitges (1918 i 1921), Francesc Pila (1920), Francesc Pahissa (1923), Simó Franch (1925), Celestí Farriol (1923)
- [5] *Unió*, núm 78, setembre 1936
- [6] Arxiu Judicial de Catalunya, expedient núm. 30
- [7] Registre d'associacions de l'AGC
- [8] Donada la confidencialitat exigida per l'us d'aquests tipus de documents, no donaré cap referència de cap cas concret. Són dades extretes dels expedients judicials de la Presó Model, guardats a l'ANC

BIBLIOGRAFIA

- FIGUERES, J. M^a (1997): *Història de l'anticatalanisme. El diari ABC i els seus homes*. Tarragona: El Mèdol.
- FIGUERES, J. M^a (1984): "La premsa a Sant Cugat del Vallès (1911-1984)", *Estudis Santcugatencs*, n. 3-4.
- GRAU I GARRIGA, Jaume (1994): *Records d'infant i coses de gran*. Sant Cugat: Ramon Grau.
- GRIERA, Antoni (1957): *Biografia de Mn. Xavier Griera*. Vic.
- LLATJOS I GARCIA, Francesc de P. (1991): *Sant Cugat del Vallès, de vila rural a ciutat moderna*. Vilassar de Mar: Oikos Tau.
- MÉNDEZ I ABADIA, Magda (1998): *Història de la Comunicació Social de Sant Cugat del Vallès (Vallès Occidental)*. Inèdit.
- MOTA I MUÑOZ, José F. (1995): *La Segona República, la Guerra Civil i les primeres Junes Franquistes*. Inèdit.
- RUMBAU, Montserrat (1991): *Sant Cugat abans d'ara*. Sant Cugat: Ramon Grau.
- SIERRA Octavio: *Sant Cugat, 1800-1936*. Inèdit.
- SIMO, Joan (1996): *El Cellar. 75 anys de cooperativisme a Sant Cugat*. Moià: Raïma.
- SOLA I GUSSINYER, Pere (1993): *Història de l'Associacionisme Català Contemporani. Barcelona i Comarques de la seva demarcació (1874 - 1966)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Dep. Justícia.
- TORTOSA, Joan (1993): *S'aixeca el Teló. El teatre santcugatenc a través de l'Agrupació Teatral Maragall. (1949- 1993)*. Sant Cugat: Ajuntament.
- TROYANO CUSSO, Joan (1996): "Cent Anys d'associacionisme agrari a Sant Cugat del Vallès", *Gausac*, n. 9.
- TROYANO CUSSO, Joan (1993): "El Sindicat Agrícola la Unió de Rabassaires de Sant Cugat del Vallès", *Gausac*, n. 3.

FONTS

- El Diluvio, diari*. Barcelona, 1931-1934
- Garba*, publicació mensual. Barcelona, 1931-1933
- Reglamento de la Sociedad Coral La Unión Santcugatense*. Sant Cugat, 1976
- Unió*, Revista mensual, 1928-1997
- Viure a Sant Cugat*. Sant Cugat, 1987-1989